

A Muraköz oszmánellenes védelmi rendszere és Zrínyi-Újvár

A Zrínyi család egyik legértékesebb birtokteste Muraköz, amely Szigetvár 1566. évi oszmán elfoglalását követően vált végvidékké. A terület védelmét a magyar király, illetve a stájer rendek támogatásával Zrínyi IV. György (1549–1603) építette ki. Miután a tizenöt éves háborúban (1593–1606) Kanizsa elfoglalásával (1600. október 22.) az oszmánok feltörték a Stájerországgal szembeni keresztény védelmi rendszert, a Muraköz katonai jelentősége felértékelődött. Bár Kanizsát a keresztény erőknek nem sikerült visszafoglalniuk, de az oszmánoknak sem sikerült a vár körüli védőgyűrűt létrehozni. Így az egykori főkapitányi székhely gyakorlatilag beékelődött a keresztény végvidékekbe.

A konfliktust lezáró zsitvatoroki békeegyezmény (1606. november 11.) a határt a szemben álló határvárak 1593 előtt birtokolt vagy hódoltatott birtokai alapján vonta meg. Ez a valóságban egy igen tágran értelmezhető határzónát jelentett, ezért annak kijelölése évtizedekig tartó vita tárgyát képezte, és a békekötés többszöri megújítását eredményezte.¹ A békeegyezmény megpróbálta szabályozni a hódoltsági peremvidékek kettős adóztatását, de azzal, hogy a „legvégső” esetben lehetőséget biztosított a másik fél területén az adó katonai erővel való behajtására is, kitűnő táptalajt biztosított az egymás ellen indított portyák számára.²

Kanizsa várának környékén az erődítmények birtoklási viszonyai olyan zavarosak voltak, hogy már Zsitvatoroknál megállapodtak, hogy Batthyány Ferenc, a Kanizsával szembeni végek főkapitánya (1604–1609) és a kanizsai pasa vezette bizottságra bízák a határviszonyok rendezését. Jóllehet a helységeket mindkét fél összeíratta, de az egyezség nem jött létre, így a bizottság kisebb-nagyobb megszakításokkal az 1630-as évek végéig működött.³

Az okok a királyi országrész nagyobb részét érintő kettős adóztatásban rejlettek. Miután a magyar államnak és földbirtokosainak a XVII. század elejére részben sikerült reorganizálniuk vármegyei intézményeiket és birtokigazgatási hálózatuk egy részét, a végvári és földesúri katonaság segítségével tovább adóztatták a hódoltsági lakosság zömét. Az ország egészét sajátjuknak, a törököket pedig a legjobb esetben jövevényeknek tekintették.

Az oszmán fél viszont béke idején is minél nagyobb szeletet akart kihalítani a keresztény kézen maradt vidékekből. Ezt a célt szolgálta adóztatási rendszerük. Először megpróbálták az ellenfél területeinek gazdasági potenciálját kiaknázni. A remélt bevételek feltüntetésével fiktív adójegyzékeket készítettek az adóztatni kívánt helységekről, kijelölve

¹ Bécs, 1615; Komárom, 1618; Köhidgyarmat, 1625; Szöny, 1627; Szécsény, 1628; Buda, 1629; Szöny, 1641.

² Czigány 2018. 81–82.

³ Szvitek 2008. 134.; Szakály 1992. 25.; Jászay 1837. 71.

ezzel a portyák irányát is. Így került célkeresztbe már az 1570-es években például a Muraköz is, ahol Perlak és Otok településeket reménybeli birtokként utalták ki a szigetvári szandzsák katonái számára.⁴

Zrínyi VII. Miklós kitűnő érzékkel mutatott rá, hogy a folytonos határháborúk oka a rossz békében és a török agresszív adóztatási gyakorlatában keresendő.⁵ Birtokait már évtizedek óta szeretne volna behódoltatni a török, de ezt a védelem folyamatos erősítésével meg tudta akadályozni. Jelenlegi ismereteink szerint a Muraköz egyik települését sem érte olyan súlyos támadás, mint például 1616-ban a királyi őrséggel védett Egerszeg városát.⁶

A település ellen intézett akció azért is keltett olyan nagy visszhangot, mivel erre az időszakra már megszilárdult a Kanizsa ellen szervezett új védelmi rendszer. 1610 és 1660 között a Kanizsa ellen vetett végek mintegy tizennyolc erődítményében átlagban 2300–2400 fős királyi őrség szolgált, amelyet jelentős létszámú földesúri és ideiglenesen felfogadott fegyveres, valamint az 1640-es évektől kezdve német katonaság egészített ki.⁷ A védelem sarokpontjai közé számított a számottevő helyőrséggel rendelkező Egerszeg, Kiskomárom, Lenti és a Dráva–Mura összefolyásánál fekvő Légrád. Ez utóbbi végvár szervezetileg a Kanizsával szembeni főkapitány alá tartozott, de a vár „örökös” kapitányát a Muraköz kapitánya tisztéhez hasonlóan a Zrínyi család adta.⁸ Nevük annyira összeforrott a terület birtoklásával és védelmével, hogy a Muraközt a hivatalos iratok és a kortársak is csak „Zerinische Grenze”, azaz „Zrínyi-végek”, „Zerenische Insel” (Zrínyi-sziget) vagy egyszerűen „sziget” néven említették.

A Muraköz megerősítése, a Zrínyi-végvidék kialakulása

Kanizsa elését követően a belső-ausztriai tartományokat⁹ kormányzó Habsburg Ferdinánd főherceg többek közt Zrínyi IV. Györgyöt (1549–1603) is felkérte, tegyen javaslatot az akkor még ideiglenesnek tekintett Kanizsa elleni végvidék megszervezésére. A főúr, aki kétszer is volt kanizsai végvidéki és kerületi főkapitány (1574–1575, 1582–1598), a védelmet elsősorban a keresztény kézen maradt erődítményekre alapozta, de a frontvonalba került muraközi birtokkomplexumának megerősítésével annak súlypontját a végvidék déli részére helyezte.¹⁰ Egy másik előterjesztés Nádasdy II. Ferenc gróftól, a regnáló kanizsai főkapitánytól (1598–1604) származott, amely a Rába folyó menti erősségek (Körmend, Rábadé, Sárvár, Rum) bekapcsolásával északra helyezte volna a védelem súlyát. Miután Kiskomárom ekkor még török kézen volt, döntését saját birtokainak védelme mellett a Rába völgyébe vezető utak elzárása is indokolta. A Mura folyó menti utak elzárására

⁴ Sz. Simon 2014. 185–189., 200–202., 254., 256.; Sz. Simon 2018. 68–71.

⁵ ZMÖM 2003. 545–546.

⁶ Az akció olyan felháborodást váltott ki, hogy a török fél az 1618. évi komáromi békeszerződés 8. pontjában a károk megtérítésére tett ígéretet. Salamon 1885. 277.

⁷ Czizány 2013. 76–77.

⁸ Pálffy 2007. 52.

⁹ Görzi grófság, Karintia, Krajna, Stájer hercegség.

¹⁰ Simon 1997. 67.; Kelenik 2005a. 328–332., 348–349.

Lenti központtal külön várkörzet (Csesztreg, Kányavár, Lövv [Zalalövő] és Szemenye [Muraszemenye]) létesítését javasolta.¹¹

A hadvezetés végül mindkét főúr tervezetét figyelembe vette. Zrínyi IV. György tervezetének azon része hasznosult, amelyet a Muraköz megerősítésére készített. A folyó jobb parti átkelőinek védelmére kilenc őrhely felállítását, Domasinec (Damása, ma: Domašinec Horvátország), Goricsány (Muracsány, ma: Goričan Horvátország) és Perko (Perlak, ma: Prelog Horvátország) palánkjainak, valamint Csáktornya (ma: Čakovec Horvátország) várának megerősítését és megfelelő létszámú őrséggel való ellátását határozták el.¹² Zrínyi 1603 májusában meghalt, de az általa elképzelt új védelmi rendszer már funkcionált. A muraközi katonaságról az év végén készült jelentésben az őrségek diszlokációja lényegében megegyezik azon vázlatrajzzal, amelyet Zrínyi IV. György csatolt az 1601 végén papírra vetett javaslatához.¹³ A koncepció egyik legfontosabb elemét a Mura menti átkelők védelme jelentette. Kotoriban, Malikotecen, valamint a Letenyével, Ördöglikával és Szemenyével szembeni partszakaszon emelt erődítményeket („Castell”) egyenként 100 fős őrség vigyázta, a kakonyai rév őrzését a 200 fős légrádi őrség biztosította. Emellett Ferdinánd főherceg 300 gyalogos és 200 lovas tartásával járult hozzá a Muraköz védelméhez, akiknek zöme valószínűleg a tervezetben szereplő palánkokban állomásozott.¹⁴

A Kanizsa elleni végvidék szervezete a hadi helyzet alakulásának, később pedig a hátrvédelem, illetve az aktuális főkapitány igényeinek megfelelően módosult. A Muraköz védelmi struktúrájában azonban nem következett be alapvető változás. Légrád 200 fős királyi őrsége változatlanul a Kanizsa elleni végvidéki főkapitány parancsnoksága alá tartozott. Az uralkodó által fizetett haderő másik része, 100 lovas és 200 gyalogos a muraközi erődítményekben (Kotori, Goricsány, Hudosán, Domasinec) állomásozott. Ezt a fegyveres erőt egészítette ki a Zrínyiek magánhadereje, amelynek tagjai a palánkok mellett több tucat őrhelyen és a familia csáktornyai rezidenciáján teljesítettek szolgálatot.

A Zrínyiek által igazgatott végvidék IV. György muraközi kapitánysága idejétől kezdve közvetlenül az uralkodótól függött, pontosabban a familia tagjait a király bízta meg a terület védelmével.¹⁵ Támogatásukról a stájer rendek gondoskodtak, katonai segítséget pedig a szlavón végvidékről kaphattak. Elsősorban a kaproncai (ma: Koprovica, Horvátország) és körösi (Kreuz, ma: Križevci, Horvátország) főkapitányságokból, amelyek délről védték a folyamközi területet.¹⁶ Innen kaphatott a leggyorsabban segítséget a muraközi „sziget” déli csücskénél fekvő, de szervezetenként a Kanizsa elleni végvidékhez tartozó Légrád is. Ennek figyelembevételével utasította el a Belső-ausztriai Titkos és Haditanács a Zrínyi testvérek 200 lovas tartására és fizetésére vonatkozó kérelmét.¹⁷

Zrínyi VI. Miklós (158?–1625) apja halálát követően megkapta annak muraközi kapitányságát, de hogy a légrádi katonaság felett milyen jogcímen intézkedett, arra vonatkozóan nincs hitelt érdemlő adat. Öccse, Zrínyi V. György (1599–1626), 1620 májusában

¹¹ Simon 1997. 68.; Kelenik 2005a. 354–355.

¹² Kelenik 2005a. 328–330., 344.

¹³ Kelenik 2005a. 329., 345–346.

¹⁴ ÖStA KA HKR Akt. 1604/február/51.

¹⁵ Vég 2017. 223.

¹⁶ A kaproncai és körösi főkapitányság erődítményei 1644-ben mintegy 1100 főnyi királyi őrséggel rendelkeztek. ÖStA KA AFA 1644/13/6.

¹⁷ ÖStA HKA HFU RN 157. Konv. 1638. március. fol. 127–130.

kapta meg a Légrád kormányzója („Guberno”) rangot, amikor a Kanizsa elleni végvidéki főkapitányi címet is elnyerte.¹⁸ A posztot csak rövid ideig, horvát-szlavón bánná való ki-nevezéséig (1622) viselte. Talány, hogy két év múlva már országos főméltóságként miért nevezték ki a légrádi gyalogság fővajdájának.¹⁹ Végül bátyja halálát követően megörökölte a muraközi kapitányi tisztelet is.

Zrínyi VII. Miklós a légrádi és muraközi kapitányság élén

Zrínyi V. György idősebbik fiát, Zrínyi VII. Miklóst III. Ferdinánd (1637–1657) 1640 májusában nevezte ki Légrád és Muraköz örökös kapitányává.²⁰ (Ez azonban még saját katonái felett sem jelentett korlátlan jogkört, mivel 1649-ig öccsével, Zrínyi Péterrel osztoznia kellett a parancsnoklás feladataiban.²¹) Miklós még gyerekkorában megörökölte apjának királyi lovászmesteri címét, nagykorúsítását követően, 1637 decemberében pedig az uralkodó királyi kamarássá nevezte ki. Mindez nemcsak a horvát–magyar arisztokrácia megnyerését szolgálta, hanem a családnak a török elleni védekezésben kifejtett erőfeszítéseit is honorálta.

Zrínyi apjához hasonlóan részt vett a harmincéves háborúban. 1642 nyarán, amikor a svéd csapatok betörték Morvaországba, és elfoglalták Olmütz (ma: Olomouc, Csehország) várát, a fiatal főúr egy 500 fős ezredet szervezett az uralkodó támogatására.²² Személyesen szállt hadba, és katonáival október elején az Olmütz városát blokád alatt tartó császári erőkhöz csatlakozott.²³ A Lipót Vilmos Habsburg főherceg parancsnoksága alatt lévő fősereg ekkor már Szászország felé menetelt, ahol a Lipcse melletti Breitenfeldnél megütköztek (1642. október 23.) a svéd erőekkel. Bár a császári sereg vereségével végződött csatában mintegy 1400 horvát és magyar könnyűlovas harcolt, de Zrínyi Miklós részvételéről nincs adatunk.

A következő évben a Lennart Torstenson tábornagy vezette svéd csapatok újra visszatértek Cseh- és Morvaországba, betörték Alsó-Ausztriába, és a magyar határt fenyegették. Elrendelték a rendi haderő mozgósítását. Esterházy Miklós nádor vezetésével a szakolcai táborban (ma: Skalica, Szlovákia) jelentős létszámú haderő gyűlt össze, amelyet a király, III. Ferdinánd is megsejmelte. Nagyobb hadműveletre azonban nem került sor.

Zrínyi VII. Miklós jóval nagyobb aktivitást mutatott I. Rákóczi György erdélyi fejedelem svéd és francia szövetségben végrehajtott királyellenes hadjáratának (1644–1645) idején. Nemcsak egy újabb ezred szervezésével, hanem a hadjáratban való személyes részvételével is bizonyította az uralkodó iránti lojalitását. Hogy szerepvállalásában milyen szerepet játszott a felekezeti elem, az uralkodó melletti hűség, a rendi hierarchiában való

¹⁸ ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 252. 1624. június 25. fol. 309.

¹⁹ A fővajda, más néven a gyalogság főkapitánya. ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 244. 1620. május 8. Nr. 19. fol. 237v.

²⁰ ZMVL 8.; Pálffy 2014. 873. ÖStA KA Bestallung Prot. Reg. Bd. 2. 1630–1663. Nr. 1331. fol. 16.

²¹ A Légrád feletti parancsnoklás ügyében vita alakult ki a két testvér között, mivel Zrínyi Péter is parancsnoki jogkört követelt a várban, s 1649-ig a Muraközt együtt igazgatták. Végh 2017. 223–225. Zrínyi Péter 1647-től Zsummerák (Sichelberg), Szluin és Velemerich helyőrségeinek főkapitánya, 1658 januárjától pedig Zengg és a hozzá tartozó tengeremelléki végvárok főkapitányává avasztott.

²² ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 287. 1642. július. fol. 218.

²³ Iványi 1943. 79.; Theatrum Europaeum 4. 879.; ZMVL 10.; Széchy I. 1896. 118–120.

előrejutás, netán az előző évi nemesi felkelés elszabotálásának „jóvátétele”, azt újabb kutatásoknak kell eldönteni.²⁴

Nyilvánvaló, hogy Zrínyinek a harmincéves háború nyugati és magyar frontján vállalt hadszervezői és katonai szerepe, valamint az egyre aktívabb végvidéki tevékenysége meghatározó lehetett a Zala és Somogy vármegyék örökös főispáni címének 1646 áprilisában történő elnyerésekor, két évvel később pedig a horvát-szlavón báni tisztségbe való kinevezésekor.²⁵

Zrínyit 1646. január 26-án császári tábornokká (*Generalfeldwachtmeister*) nevezték ki. A szakirodalom ennek ismeretében úgy vélte, ő lett a császári hadsereg első magyar császári tábornoka.²⁶ Azonban az iktatókönyvi bejegyzés arról tanúskodik, hogy az okmányt nem írták alá, így a kinevezés nem lépett életbe.²⁷ Ennek oka nem ismert, de a főúr ekkor már rendelkezett tábornoki titulussal. 1643 elején már horvát generálissá nevezték ki, 1644 nyarán könnyűlovassági tábornoki titulust kapott. Johann Götz tábornagyot, a Magyarországon harcoló császári csapatok főparancsnokát ekkor arra utasította az uralkodó, hogy üresedés esetén Zrínyi kapjon saját karabélyos ezredet. Így 1644-ben a fiatal arisztokrata joggal használta a horvátországi mezei könnyű hadak tábornoki címét.²⁸ A báni kinevezés fogalmazványában is megjelent a *Generalfeldwachtmeister* latin formulája „*supremus campi vigiliarium praefectus*”, de mivel rendi főméltóság kinevezési okmányáról volt szó, így valószínűleg a megnevezés a horvát mezei tábornoki rangot takarja, amelyet Zrínyi később is használt.²⁹ Kérdés viszont, hogy amikor *Generalfeldwachtmeister* akkori magyar megfelelőjét használva magyarországi főstrázsamesternek nevezte magát, az milyen szolgálati viszonyt jelentett.³⁰ Kinevezési irata nem maradt fenn, és akkor sem utaltak erre a rendfokozatára, amikor az 1660-as évek első felében jelentősebb létszámú császári alakulatot vezényelt.

Zrínyi számára az igazi katonai és politikai hatalmat a Magyar Királyság harmadik rendi méltóságának, a horvát-szlavón bánság elnyerése jelentette. Rendelkezhetett a horvát rendi haderővel, és parancsnoksága alá tartozott a Kulpa folyó melletti báni végházak 500 fős keretlétszámú hadereje. Politikai befolyása nemcsak a horvát és magyar országgyűlésekben, hanem a Belső-Ausztriával fenntartott kapcsolatairól terén is megnőtt. Bár a nádori méltóság elnyerése az 1655. évi magyar országgyűlésen nem sikerült, néhány év múlva politikai karrierje csúcsára ért. Az új uralkodó, I. Lipót (1657–1705) 1659 végén Zrínyit császári titkos tanácsossá nevezte ki, ezzel bekerült a Habsburg Birodalom legfelsőbb irányító testületébe, a Titkos Tanácsba (*Geheimrat*).³¹ Zrínyi nem hivatala révén, hanem katonai és politikai érdemeinek elismeréseként került be a grémiumba.

²⁴ ÖStA KA Bestallung Prot. Reg. Bd. 2. 1630–1663. Nr. 1371. fol. 4.; *Tusor* 1996. 712–715.

²⁵ *Kincses* 2017. 212–216.

²⁶ *Pálffy* 2007. 53.; *Pálffy* 2014. 874.; *Kincses* 2017. 210.

²⁷ ÖStA KA Bestallung Prot. Reg. Bd. 2. 1639–1685. Nr. 7. A kinevezés érvénytelenségére utal: *Hausner* 2017. 114.

²⁸ *Tusor* 2015. 135.; ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 291. 1644. július 9. Nr. fol. 305.; ZMVL 10.

²⁹ *Kincses* 2017. 217., 219–220.; ÖStA KA HKR Prot. Exp. 1656. március. Nr. 224.

³⁰ ZMVL 29.

³¹ *Pálffy* 2014. 874.

2. kép

A Muraköz védelme

Forrás: Perjés 1965.

Zrínyi Miklós számára az 1640-es évek első felében világossá vált, hogy hiába növelte meg Mura-parti őrhelyek számát és birtokvédő milíciájának létszámát, a kanizsai török betöréseit nem tudja hatékonyan elhárítani.³⁴ Megoldásként a képzettebb katonaság számának növelése és a Mura folyó szemközti partjának szorosabb ellenőrzése kínálkozott. 1647 szeptemberében kapott engedélyt a dragonosok felfogadására, egy hónappal később pedig arra kérte Batthyány Ádám főkapitányt, hogy Alsó-Lendva, Letenye, Szécsisziget végvárának vezénlysét ideiglenesen engedje át neki.³⁵ Feltehetőleg ez a törekvés is meghúzódott a szécsiszigeti uradalom 1648. évi megvétele mögött. Itt hamarosan elnyerte a szécsiszigeti kapitányságot, és ezzel a 150 fős őrség feletti rendelkezés jogát. Amikor Kiskomárom sikertelen török ostromát (1651. augusztus 15.) követően sor került a Segesd elleni büntetőexpedícióra, a felvonuló 7500 fős sereg 1100 katonáját már Zrínyi Miklós hozta a táborba. Köztük voltak a Szécsiszigetből, Lentiből és Lendváról kirendelt végváriak, ami arra enged következtetni, hogy a horvát bán valamilyen parancsnoki posztot mégis kiharcolt magának a Kerka-patak menti várkörzetben.³⁶

³⁴ A Zrínyi Miklós III. Ferdinándhoz 1641. március elején írott leveléhez csatolt vázlatrajz a Mura partján tizen-négy őrhelyet tüntetett fel. Kovács 1998. 917.

³⁵ Végh 2017. 233.; ZMÖM 2003. 521.

³⁶ MNL OL Batthyány család lt. P 1315, Batthyány I. Ádám másolati könyve/b. fol. 337–343.

Zrínyit ekkor a kanizsai törökök portyázásai mellett az Oszmán Birodalom és a Velencei Köztársaság között Kandia (Kréta) szigetének birtoklásáért folyó háború (1644–1669) is aggasztotta. Miután a török flotta sorozatos vereségeket szenvedett, és a velencei hajók már Konstantinápolyt fenyegették, az oszmán hadvezetés elhatározta, hogy Dalmácián keresztül megtámadja a velencei területeket. Velence jól kiépített erődjei azonban kemény diónak bizonyultak. Egy másik haditerv a horvát-szlavón végeken keresztül akarta elérni Velencét. Zrínyit kezdettől fogva a velenceiek katonai támogatásával vádolták. 1648-ban azt terjesztették, hogy ő vette be Klisszát (ma: Klis, Horvátország). Személye akkor lett szállka a végvidéki oszmán vezetők szemében, amikor 1646 elején megtagadta a kanizsai pasa kérését a Horvátországon való áthaladásra.³⁷ Bár a Velence Friaul tartománya elleni támadás hírei időről időre felröppentek, de mivel kilenc esztendő alatt tizenhárom nagyvezér váltotta egymást, a haditerv megvalósítása elmaradt. Köprülü Mehmed nagyvezéri posztra kerülése (1656) és Konstantinápoly velencei blokádjának szétzúzása után újra elővette a tervet. 1657 elején a császári követen keresztül arra kérte III. Ferdinándot, engedélyezze a szultán seregének áthaladását Zrínyi gróf birtokán. Úgy vélte, mindezt nagyobb károk nélkül akár három-négy nap alatt végre tudják hajtani.³⁸ A horvát bán az első között értesült az üggyről, és úgy tudta, a törökök testvére birtokain, a Vinodoli-völgyön és Buccarin (ma: Bakar, Horvátország) keresztül akarnak átvonulni. Számolt azzal, hogy egy Velence ellen intézett akció idején a kanizsai oszmán erők támadást intéznének a muraközi birtokai ellen, ezért segítséget kért a Stájer rendektől Csáktornya „igazi végvárrá” történő kiépítéséhez.³⁹

Zrínyi erősítési munkái beleillettek a bécsi és a grazi Haditanácsnak a szlavón és horvát végvidék megerősítését célzó elképzeléseibe. A Velence szárazföldi megtámadását fontolgató oszmán tervek miatt már az előző esztendőkből jelentős létszámú katonaságot irányítottak a belső-ausztriai tartományokba. 1657 elején megkezdték a horvát, stájer és szlavón végvárak feltérképezését, állapotának felmérését, majd az anyagi lehetőségek függvényében az erősítési munkálatokat.⁴⁰ A térképezést Martin Stier hadmérnök kapitány irányította, akinek alárendeltségébe tartozott Guislain Segers d'Ideghem von Wassenhoven hadmérnök.

A Belső-ausztriai Haditanács iktatókönyveiben Von Wassenhoven nemesi utónévvel említett holland származású hadmérnök nem volt ismeretlen a Kanizsa elleni végeken. Ideghem hadmérnököt 1653 júliusában Nádasdy Ferenc gróf ajánlására vették fel hadmérnöknek a kiskomáromi várba.⁴¹ 1654 februárjában áthelyezték Stájerországba, de az év végén megpályázta a Johann Peroni halálával megüresedett csehországi hadmérnöki posztot.⁴² A döntés évekig húzódott, mivel többen is, köztük Martin Stier is kandidált a posztra. Bár Ideghem 1658 elején megkapta a cseh hadmérnöki állást, de végül mégis a belső-ausztriai tartomány hadmérnöki posztját fogadta el.⁴³ Ilyen minőségében működött közre Csáktornya megerősítésében, majd 1661 nyarán Zrínyi-Újvár felépítésében.

³⁷ ÖStA HHStA Staatenabteilungen Türkei I. Kt. 119. Konv. 2. 1646. fol. 33–40.

³⁸ ÖStA HHStA Staatenabteilungen Türkei I. Kt. 128. Konv. C. fol. 16–20.; *Papp* 2009. 149–150.

³⁹ ZMÖM 2003. 677–680.

⁴⁰ *Pálffy* 2000. 60–65.

⁴¹ ÖStA KA HKR Prot. Exp. Bd. 307. 1653. július. Nr. 38. fol. 168v.; ÖStA KA HKR Prot. Exp. Bd. 307. 1653. augusztus. Nr. 20. fol. 184.

⁴² ÖStA KA HKR Prot. Exp. Bd. 307. 1654. február. Nr. 27. fol. 24v.; 1654. március. Nr. 23. fol. 460.; 1654. november. fol. 334.

⁴³ ÖStA KA HKR Prot. Exp. Bd. 318. 1658. január. fol. 2.; ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 319. 1658. január 29. Nr. 82. fol. 18. Ideghem von Wassenhoven működésére nézve lásd még *Domokos* 2012. 43–52.

Zrínyi-Újvár építése

Hogy miért épült fel Zrínyi-Újvár? Arra maga az építető adta meg a választ az Udvari Haditanács számára. Érvelése a formális hadviseléshez szokott generálisok számára szokatlan, a határháborúk logikája és viszonyai szempontjából azonban helytálló volt.⁴⁴ Zrínyi értelmezése, miszerint ő a várat saját birtokán építette, a hódoltsági peremvidék gyakorlataiba illeszkedett. Fentebb utaltunk rá, hogy csak egy tágon értelmezhető határzóna létezett, így a kettős birtoklás és a hódoltsági királyi joggyakorlás keretei között a főúr érvelése jogos volt. A bán „csúsztatása” abban rejlett, hogy ebben az esetben nem egy-két falu megadóztatásáról, hanem egy erődítmény létesítéséről volt szó.⁴⁵

Vagyis az erődítmény építését a „ratio belli”, azaz a hadi taktika kényszerítette ki. Zrínyi eredetileg a portyáit és a Mura bal partját biztosító hídfőerődöt épített. 1661 nyarán valószínűleg meg sem fordult a fejében, hogy a várat a szultáni sereg fogja ostromolni. Velence bécsi követének, Giovanni Sagredónak még 1663 tavaszán írt levelében is csak Kaproncához hasonlította az uralkodó segítségével akkor már csaknem két esztendeje erősített várát.⁴⁶ Zrínyi-Újvár kezdetben csak egy szem volt abban a védelmi láncban, amelyet az 1650-es évek közepén meg kellett újítani.

3. kép

A Muraköz 1670-ben Giuseppe Spalla térképén

Forrás: OSZK TK 255

Ehhez a végső lökést valószínűleg az 1655 tavaszi Radkersburg elleni oszmán portya adta. Miközben Batthyány Ádám és Zrínyi Miklós népes katonai kíséretével a pozsonyi országgyűlésen tartózkodott, 2000 török megrohanta Radkersburg városát, felgyújtotta és kifosz-

⁴⁴ ZMÖM 725–729. Perjés Géza és Kelenik József részletesen vizsgálták Zrínyi Miklósnak a vár felépítésének szükségességére felhozott érveit. *Perjés* 1989. 39–41.; *Kelenik* 2012. 21–28.

⁴⁵ A király és a nádor az oszmán uralom egész időszaka alatt adományozott birtokokat. *Szakály* 1997. 25–36.

⁴⁶ 1644-ben Kapronca őrsége összesen 240 főből állt. ÖStA KA AFA 1644/13/6.

totta Kaltenbrunn (Vashidegkút, ma: Cankova, Szlovénia) és Zelting falvait.⁴⁷ Az 1652-ben az újonnan toborzott magyar lovasokkal és német katonákkal megerősített Kerka menti déli várkörzet védelme és hírszerzése csődöt mondott. Pedig a portyázók útjába eső három vár (Lenti, Lendva, Szécsisziget) 750 fős őrséggel rendelkezett.⁴⁸

A támadást követően az uralkodó azonnal elrendelte Radkersburg megerősítését és a Lenti és Lendva közti szentmiklósi szoros lezárását. Ezzel a feladattal Johann Schaff ezredest és Martin Stier hadmérnököt bízták meg. Zrínyinek és a belső-ausztriai kormány-szerveknek a Muraköz és Radkersburg közötti utak elsáncolását, valamint a Dráva és Mura menti őrtornyok építését és karbantartását kellett megszerveznie. Rendeletet hoztak, hogy minden falnak és uradalomnak évente kétszer ingyenmunkát kell biztosítani a sáncok megépítésére.⁴⁹ Megerősítették a muraközi „sziget” királyi őrségeit. Légrádba ötven lovas került, kétszáz gyalogost és ötven lovaszt a folyamközi erődítményekben helyeztek el.⁵⁰

Zrínyi számára a következő esztendőekben elsősorban Csáktornya védműveinek korszerűsítése, megfelelő fegyverzettel és hadianyaggal való ellátása volt napirenden. Ehhez Grazból és Bécsből is jelentős segítséget kapott. Fegyvereket, hadianyagot, sáncásó munkásokat és a tűz oltására szolgáló vízpumpát, valamint nem utolsósorban készpénzt, 2000 forintot az erődítésre, 3000 forintot pedig új ágyúk öntésére.⁵¹ 1657 nyarán a Mura bal partján az egyik gázlónál, „közel Kanizsához” egy húszfős őrséggel biztosított sáncot emeltek a portyázó csapatok átkelésének biztosítására. Valószínűleg a Szemenyénél vagy Lentinél lévő révről volt szó, ahonnan a horvát bán Lendvát és Lentit akarta megsegíteni.⁵² Bővebb adatok híján csak találgatni tudjuk, hogy a hídfősánc Csáktornya erődítésével vagy a Mura mentén kiépülő sáncrendszer kiterjesztésével van-e kapcsolatban. A török tiltakozása nem ismeretes, pedig az építmény még ősszel is fennállt.

Zrínyi tehát már 1657-ben foglalkozhatott a gondolattal, hogy a Mura szemközti, török által birtokolt partját valamilyen formában ellenőrzése alá vonja. Feltételezhetően a Csáktornya megerősítésében közreműködő Ideghem von Wassenhoven is megismerelte a part menti őrhelyeket. Talán felhívta a figyelmét a szemközti magaslatok biztosítására. A stájer rendeknek küldött indoklásában a gróf meg is említette, hogy erről a helyről jobban lehet kontrollálni a törökök mozgását, ami hozzájárul a tartomány biztonságához.⁵³

Zrínyi-Újvár felépítése 1661 júniusában meglehetősen kényes kül- és katonapolitikai helyzetben történt. Már négy éve tartott az erdélyi–török háború, és a bécsi udvar a magyar rendek sürgetésére ekkor szánta rá magát a fejedelemség megsegítésére. Az oszmán

⁴⁷ ÖStA KA HKR Prot. Exp. Bd. 311. 1655. március. Nr. 59. fol. 87v–88.; ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 312. 1655. március 22. Nr. 52 fol. 47v–48.

⁴⁸ Lentibe 1652-ben 200 németet (100 lovaszt és 100 gyalogost) helyeztek. MNL OL Batthyány család lt. P 1315, Batthyány I. Ádám másolati könyve/a. fol. 140.

⁴⁹ ÖStA KA HKR Prot. Exp. Bd. 311. 1655. március. Nr. 59. fol. 87v–88.; ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 312. 1655. március 22. Nr. 52. fol. 47v–48.; ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 312. 1655. július 4. Nr. 20. fol. 133v–134.

⁵⁰ ÖStA HKR Prot. Exp. Bd. 311. 1655. július. Nr. 15. fol. 237; ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 312. 1655. július 3. fol. 133v.

⁵¹ ÖStA KA HKR Prot. Exp. Bd. 316. 1657. március. Nr. 61. fol. 140v.; ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 317. 1657. március 7. Nr. 65., Nr. 70. fol. 113–114.

⁵² Az épített sánc kérdésében Zrínyi összekülönbözött a Lenti várát birtokló Nádasdy Ferencsel. *Fabó* XV. 1871. 65., 116.

⁵³ ZMÖM 726–727.

csapatok már útban voltak az I. Lipót által támogatott erdélyi fejedelem, Kemény János (1661–1662) eltávolítására, Raimondo Montecuccoli hadserege pedig a hatalomban tartására.

Bár Zrínyi valóban az uralkodó értesítése nélkül kezdett az építésbe, a háború és béke határán ingadozó helyzetben a bécsi udvar számára az még jól is jött a diplomáciai játszmában. Walter Leslie tábornagy, a szlavón végvidéki főkapitány, aki 1661 nyarán megsemmisítette az épülő erődítményt, azt javasolta az uralkodónak, ne reagáljon az oszmánok tiltakozására, hanem tegyen úgy, mintha nem történt volna semmi.⁵⁴

A béke illetén való megszegésére mindkét fél részéről számos példa akadt. Ezek egy ideig diplomáciai huzavona tárgyát képezték, aztán vagy az építetők maguk „széthányták”, vagy az ellenfél rombolta le az erősséget. Ez lett a Kapos folyó átkelőjénél 1655-ben épített török palánk, Berkigát sorsa is, amelynek példájára az említett levelében Zrínyi hivatkozott.⁵⁵ Berkigát a határzónától messze, a török uralta Kaposvár és Dombóvár között feküdt, katonai szerepe össze sem mérhető Zrínyi-Újvárával.

Bár I. Lipót leszögezte, hogy a főúr a vár engedély nélküli építésével jogsértést követett el, de sajátos módon rábízta annak lerombolását. Zrínyi nem először sértett uralkodói jogkört. 1656 márciusa és júliusa között formális fegyverszünetet (más interpretáció szerint békét) kötött a kanizsai pasával. Az ügy végül a fegyvernynyugvás felmondásával és Zrínyi bocsánatkérésével zárult.⁵⁶ Valószínűleg Zrínyi-Újvár esetében is megtörtént ez az aktus, és némi politikai huzavona után, augusztus végén lemondtak az erődítmény leromboltatásáról.⁵⁷ Ez az opció a német katonaság bevonásával, helyi szinten is felvetődött, de a lehetséges politikai következményétől tartva, mint például Zrínyi esetleges töröknek való behódolása, lemondtak a javaslatról.⁵⁸

Leslie, aki nemcsak szlavón főkapitány, hanem az Udvari Haditanács alelnöke és a Titkos Tanács tagja volt, egyből felismerte Zrínyi-Újvár stratégiai jelentőségét. Bécsbe küldött jelentésében nem erőltette az erődítmény lerombolását, a Belső-ausztriai Titkos és Haditanácsot pedig Zrínyi támogatására, a fürstenfeldi és radkersburgi erődítmények megerősítésére kérte.⁵⁹

A kanizsai pasa már június végén tiltakozott a vár építése miatt, és kisebb erődemonstrációkra is sor került. Megerősítették Kanizsa őrségét, és utasították a környező szandzsákok parancsnokait, hogy legyenek Mehmed vezírpasa segítségére a Zrínyi-palanék építésének megakadályozásában.⁶⁰ Nemsokára Konstantinápolyból is megérkezett a fenyegetés, hogy a nagyvezér 15 ezer fős sereget küld az épülő vár elpusztítására.⁶¹

⁵⁴ Domokos 2012. 46.

⁵⁵ A Kapos folyó egyik átkelőjénél lévő Berkigát (ma Nagyberki) palánkját az előző évben rombolták le Batthyány Kristóf a Kanizsa ellen vetett végek főkapitányának csapatai. Papp 2002. 132.

⁵⁶ ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 314. 1656. március 2. Nr. 203. fol. 148v–149.; 1656. július 10. Nr. 109. 273v.; ÖStA KA HKR Prot. Exp. Bd. 313. 1656. augusztus. fol. 444.; ZMÖM 2003. 666.

⁵⁷ Fabó XV. 1871. 171–172.

⁵⁸ Franz Anton Trautmannsdorf szemlebiztos jelentése, Kreuz, 1661. június 30. StLA LaA Antiquum XIV Militaria 1661. Nr. 61.

⁵⁹ Walter Leslie jelentése, Varasd, 1661. július 1. StLA LaA Antiquum XIV Militaria 1661. Nr. 61.

⁶⁰ Fekete 1993. 223.

⁶¹ ÖStA HKR KA Prot. Exp. 1661. augusztus. fol. 375.; Wolfgang Sigmund Khloss grazi haditanácsos jelentése, Graz, 1661. augusztus 13. StLA LaA Antiquum XIV Militaria 1661. Nr. 61.

Bécsben komoly politikai erők mozdultak meg Zrínyi-Újvár fennmaradása érdekében. Ezek közé tartoztak a török elleni aktív fellépést szorgalmazó párt vezéralakjai: Johann Weikhard Auersperg hercege, a császár főtanácsadója és Lippay György esztergomi érsek, főkancellár. A horvát bán, aki ekkor már a Titkos Tanács tagja volt, meggyőzte a császári politikát irányító, stájer birtokokkal is rendelkező Johann Ferdinand Porcia herceg főudvarmestert, Johann Rottal grófot, a császár magyar ügyekben illetékes tanácsadóját és Nádasdy III. Ferenc országbíró a vár fennmaradásának szükségességéről.⁶² Feszült viszonyuk ellenére a stájer rendek is kénytelenek voltak támogatni.⁶³ Grazban ugyanis még a császári katonaság bevetésétől sem riadtak volna vissza az erődítmény leromboltatásának érdekében, mivel úgy vélték, annak megépítése csak nyakukra hozza a törököket.⁶⁴

Zrínyi saját hatáskörben már június végén elrendelte a horvát és szlavón rendi felkelést, Walter Leslie tábornagy pedig a szlavón végvidéki katonaságot utasította a muraközi terület védelmére. Július folyamán a stájer milícia (Landvolk) mozgósítását is elrendelték.⁶⁵ Az Udvari Haditanács alelnöke azonban nem tartotta ütöképésnek a népfelkelőket, ezért a Testa Piccolomini lovas- és a Pachonkay dragonyosezredet Fürstenfeldhez és Radkersburghoz vezényeltette.⁶⁶ Javaslatára a Muraköz északi végében Luttenberg (ma: Ljutomer, Szlovénia) és Ráckanizsa (ma: Razkrižje, Szlovénia) között egy két lovas- és egy gyalogezredből álló (Pachonkay, Testa Piccolomini, Spick) 3000 fős hadtestet állítottak fel, amely a Muraköz és az épülő vár védelmét is ellátta.

A stájer tartomány nagy mennyiségű hadianyagról és különböző szerszámokról gondoskodott. Többek közt 100 mázsa lőport, 100 mázsa ólmot, 200 mázsa kanócot, 800 darab lapátot, 800 darab csákányt, 300 ácskapcsot, 100 hosszú csákányt, 50 fejszét, a tűzérség számára pedig 8000 különböző kaliberű ágyúgolyót szállítottak az ezredek számára.⁶⁷

Az augusztus végén megtartott stájer tartományi gyűlés Fürstenfeld és Radkersburg fegyverekkel és hadianyaggal történő ellátásáról és a hadikiadások előteremtéséről határozott. 300 muskétát és 50 pikát, 20 mázsa lőport, ólmot és kanócot ígértek a két város fegyvertárába. Nagy vita folyt a lövegek előteremtéséről, de mindössze 8 ágyút tudtak beszerezni a fürstenfeldi vár számára. Ezenfelül további hadieszközök beszerzését irányozták elő, amellyel a városok és a falvak lakosságát kívánták felfegyverezni. Az anyagi fedezetet elsősorban az Udvari Kamarától átutalt rendkívüli hadiadóból és a már kirótt, ám még hátralékos, 20 ezer forintos fejadóból (Kopfsteuer) kívánták előteremteni.⁶⁸

Nagy gondot jelentett a 880 fős Pachonkay dragonyosezred eltartásának és zsoldhátralékának kifizetése. Ezt a kérdést a küldöttek függőben hagyták, és újabb tárgyalásokat

⁶² Fabó XV. 1871. 166–172.; ZMÖM 2003. 730.

⁶³ ZMÖM 2003. 735–739.

⁶⁴ Franz Anton Trautmannsdorf szemlebiztos jelentése, Kreuz, 1661. június 30. StLA LaA Antiquum XIV Militaria 1661. Nr. 61.; A stájer rendi gyűlés jegyzőkönyve 1661. augusztus 29. StLA LaA Antiquum XIV Militaria 1661. Nr. 131–136.

⁶⁵ Walter Leslie jelentése, Varasd, 1661. július 1., július 4. StLA LaA Antiquum XIV Militaria 1661. Nr. 61.; Minden harmincadik férfi után egy lovas, minden huszadik férfi után egy gyalogost kellett kiállítani. A stájer tartományi kormányzat rendelete 1661. július 18. StLA LaA Antiquum XIV Militaria 1661. Nr. 332.

⁶⁶ Walter Leslie jelentése, Varasd, 1661. július 1. StLA LaA Antiquum XIV Militaria 1661. Nr. 61.

⁶⁷ ÖStA KA Innerösterreichische Hofkriegsrat Prot. Windica, Exp. Bd. 68. 1661–1663 Ind. et Prot. 1661. fol. 114.; Hans Adam Lichtenstein tanácsos jelentése, 1661. augusztus 27. StLA LaA Antiquum XIV Militaria 1661. Nr. 119–125.; ÖStA KA AFA 1661/3/3.; ÖStA KA Prot. Exp. 1661. augusztus. Nr. 180. fol. 395v–396.

⁶⁸ A stájer rendi gyűlés jegyzőkönyve 1661. augusztus 29. StLA LaA Antiquum XIV Militaria 1661. Nr. 131–136.

kezdték a finanszírozás ütemezéséről. Hoffmann Ábrahám hadbiztos kimutatása szerint az alakulat javadalmazása havonta 8778 forintra rúgott, amelyet októbertől kellett volna folyósítani. Ezen felül a stájer rendeknek további 20 ezer forintot kellett volna fizetniük az állomány 79 002 forint zsoldhátraléka csökkentésének címén. A tárgyalások eredményeként végül 7000 forintot fizettek a katonáknak, a 20 ezer forintos hátralék előteremtésére pedig ígéretet tettek.⁶⁹

Az erdélyi hadjárat elhúzódása és a szlávón, valamint a Kanizsa elleni végvidéken felvonuló császári ezredek és magyar–horvát végvidéki csapatok miatt 1661 nyarán nem került sor a Köprülü Mehmed nagyvezér által beígért támadásra, de Zrínyi-Újvár lerombolásának követelése felkerült a békealkudozások listájára. Az idős Köprülü Mehmed nagyvezér már nem érte meg Zrínyi-Újvár ostromát. Erre első ízben csak 1663. augusztus közepén került sor, amikor az elhunyt nagyvezér fia, Köprülü Fazil Ahmed vezetésével a fősereg éppen Érsekújvár ostromára készült. Miután Zrínyi Miklóstól öccse átvette a parancsnokságot, Jakováli Hasszán kanizsai pasa 7000 emberével azonnal megrohanta a várat. Akciója azonban komoly vereséggel végződött. A jelentések 200 és 600 fő közé tették az ellenség veszteségeit. Johann Albrecht Herberstein Radkersburgban Patyi János légrádi vajdához hasonlóan 500 főre taksálta az elesettek számát.⁷⁰

Amikor Zrínyi-Újvárt ostrom alá vette a kanizsai pasa, a horvát bán éppen a dunántúli felkelő csapatok megszervezésével volt elfoglalva. Beigazolódtak azon félelmei, hogy a rendi haderő nem jelent komoly segítséget. Feladatuk az Érsekújvár ostromára felvonuló oszmán fősereg zaklatása és a tatár csapatok portyázásainak megakadályozása lett volna. A harcedzettebb végvári és mezei egységek erre alkalmasak is voltak. De a sereg az uralkodó által meghirdetett időponthoz képest közel három hónapos késéssel gyűlt össze (1663. szeptember 17.) a vati táborban. Nem emelték a harci morált azok a hatásköri viták sem, amelyek során végül a legtapasztaltabb katonai vezető, Zrínyi Miklós lett a 8500 fős dunántúli magyar sereg országos főkapitánya.⁷¹ A nagyszabású hadiszemlét követően alig egy hét múlva (1663. szeptember 25.) elesett Érsekújvár és Fülek kivételével a főkapitányság összes erődtítménye.⁷² Így a horvát bán vezetésével már csak néhány győztes rajtaütést tudtak végrehajtani, ám ez érdemben már nem befolyásolta a hadi helyzetet. Zrínyi országos főkapitányi tisztségét alig két hónapig viselte. A felkelő sereg zöme novemberben feloszlott, ő pedig csapataival visszatért a Muraközbe. Köztük volt a Pachonkay és Piccolomini ezred is, amelyet az uralkodó még szeptember közepén rendelt a parancsnoksága alá.⁷³

Zrínyi 1663 őszére jelentősen kibővítette Zrínyi-Újvárat. Saját fegyveresei mellett jelentős létszámú császári őrség állomásozott az erődtítményben. 1661 őszén a Wallis gyalog

⁶⁹ Hoffmann Ábrahám előterjesztése a Belső-ausztriai Titkos és Haditanácsnak 1661. szeptember 8. StLA LaA Antiquum XIV Militaria 1661. Nr. 155–157. Jegyzőkönyv a titkos tanácsosok és a rendek tárgyalásairól. 1661. szeptember 10. StLA LaA Antiquum XIV Militaria 1661. Nr. 149–153.

⁷⁰ Széchy V. 1902. 28–30. Johann Albrecht Herberstein jelentése Radkersburg, 1663. augusztus 14. StLA LaA Antiquum XIV Militaria 1663. Nr. 387.

⁷¹ Pálffy 2016.

⁷² Perjés 1961. 512–514.; Perjés 1989. 42–57.; Czigány 2004b.

⁷³ Thomas Ignaz Maurer? haditanácsos jelentése, Graz, 1663. szeptember 23. StLA LaA Antiquum XIV Militaria 1663. Nr. 72–73.

1664 elejére Zrínyi-Újvár komoly erődítménnyé nőtte ki magát. Őrsége meghaladta a lerombolt Berkigát és a Muraközt támogató Kapronca katonáinak a számát.⁷⁶ Jelentős tüzérséggel is rendelkezhetett. Zrínyinek számos lövege volt Csáktornyán, 1657 és 1660 között pedig több ágyút is öntetett. Kanizsán 1690-ben a várat visszafoglaló csapatok összesen négy „Zrínyi” feliratú ágyút találtak, amelyeket minden bizonnyal Zrínyi-Újvár 1664. évi ostromakor zsákmányolhatták az oszmán csapatok.⁷⁷

Zrínyi eredetileg az átkelő őrzésére és a terület szemmel tartására építette várát. Ám ahogyan a két nagyhatalom az egyikük által sem kívánt háború felé sodródott, és vált egyre fontosabbá az erődítmény, úgy élte bele magát a horvát bán a törökverő hős szerepébe. Szinte várta és provokálta a törököt, mintha nagyapja nyomdokaiba kívánna lépni. Mégsem vesztette el katonai realitásérzékét. Mint a birodalmi elit tagja és magyar–horvát főrend kapcsolatrendszerén és ügyes propagandáján keresztül jelentős katonai és politikai hatalom összpontosult a kezében. Az Érsekújvár elvesztését követő apátia idején valóban sikeres téli diverziójával és annak megfelelő hazai és nemzetközi tálalásával, sikerült elérnie, hogy 1664-ben a fő hadszíntér a Dráva völgye, a hadicél pedig Kanizsa visszafoglalása legyen. Kanizsa régóta szálla volt Zrínyi szemében, az állandó fenyegetés megtestesítője.⁷⁸ Minden törekvése a szomszédos oszmán erőd ellen irányult. Pénzt, katonát, fegyvert szerzett a védelemre, a Muraközt pedig valóságos erődde építette ki. Ezt a célt szolgálta Zrínyi-Újvár felépítése is. Ha Kanizsát beveszik, birtokai megszabadulnak az ellenség közvetlen nyomásától. De Kanizsát nem sikerült visszafoglalni a szultáni sereg megérkezéséig, a német birodalmi és francia segélycsapatok pedig még csak útban voltak a dél-dunántúli hadszíntérre. A megerősített Zrínyi-Újvár legfeljebb a helyi török erőnek tudott ellenállni, mint 1663 nyarán. Kanizsától visszavonulóban valószínűleg nem sokan hitték, hogy Zrínyi-Újvár hosszan tartható a török főszereg ellenében, hiszen az előző esztendőben az ország egyik legnagyobb erődje harminchat nap után kapitulált. Zrínyi-Újvár nem volt elárult erőd, védői hősiességükkel időt nyertek, három hetet, a további eredményes hadműveletek zálogát.

⁷⁶ Berkigát őrsége 70 gyalogost és 250 rác katonát számlált. Papp 2002. 130.

⁷⁷ Három löveget 1646-ban, egy ágyút 1657-ben öntöttek. Szita 1995. 60–61.

⁷⁸ ZMÖM 2003. 545–546.